

# Європейський вибір

Микола Кульчицький

Спекотним липневим днем 1984 року нерозлучна трійця – другокласники Марійка, Вовчик і Васько – насолоджувалися волею і сонцем на трав'янистому березі святої річки Єзучі з боку Загребелля. Про те, що їхня річка "свята", Василькові розповів тато. Начебто, по війні у місті був єдиний кінотеатр ім. Воронцова, а фільми у ньому крутив один-єдиний кіномеханік Віталій Бахмацький на прізвисько "Боцман". Вирослий сиротою він потайки вважав себе народженим поляком, і любив хвалитися: "Ми – польського роду: "усрамсі, але не дамсі!" Так ото він і придумав байку, що слова Jezuch (Єзуч) і Jezus (Ісус) одного кореня.

Хочете, покажу вам те, чого у вас немає? – раптом скликнула подружка. Вона відкинулася на спину, задерла платтячко і розсунула ноги. Але, тільки-но Володька потягнувся запустити пальця, обурено його відштовхнула.

— Ти що, дурний?

З того дня дівча стало у зграйці верховодою: вирішувала, коли і чим їм займатися та впевнено роздавала команди.

Мурка – так пестливо називала її мама, намотувальниця цеху електромашин заводу "Червоний металіст", – справедливо вважалася найгарнішою дівчинкою молодших класів другої середньої школи і з переходом із класу в клас усе красивішала і красивішала. Володька з Василем невідступно перебували поряд і безмежно пишалися цією близькістю, хоча на їхню думку подружка мала два дефекти: відмінниця й задавака. Ні в яку силу її не можна було спокусити на щось, що не вона придумала. Знання хапала на літу і незмінно вигравала олімпіади; її шанували учителі, а директор школи кликав не інакше, як "Машенька". Своїм друзькам вона охоче давала списувати, а коли на контрольній загадували варіанти, встигала вирішувати за усіх трьох.

Опісля сьомого дівчина зробила заявку на головування в родині. "Тату, як тобі не соромно! Мама хворіє, а ти напився як свиня", – дорікала вона татусеві, електрозварнику апаратного цеху, який щойно відзначив з приятелями день получки. "Мамо, купи татові білу сорочку, а то невдовзі Перше Травня а у нього одна, і та невизначеного кольору", – зауважувало дівча матері.

— Ти, Мурко у нас, як у жопі глаз: світишся! – радувався татко, коли був тверезий.

У дев'ятому класі Марійка захопилася танцями. І бугі-вугі, і твіст, і ча-ча-ча, і джайв, і навіть забутий усіма чарльстон, вона витворяла у "клітці" парку залізничників завзятіше від усіх "вокзальських". А коли до неї на вальс-бостон персонально сховався саксофоніст і голова гурту Микола Владиславович, публіка ставала у коло і заздрісно спостерігала дивовижне шоу. Тим часом, друзяки трепетно відстоювали поза кліткою до кінця танців, пильно оберігаючи свою зірочку від занадто унадливих залицяльників.

На другий рік опісля закінчення школи, у розпал економічної кризи,

діждавшись повноліття, коли знайти гарну роботу було неможливо, а продовжувати навчання не мало смислу, трійця зговорилася чкурнути на заробітки до Німеччини. Ідею подала Мурка і хлопці її підхопили.

— Якщо до двадцяти семи років я не стану мільйонером, буду вважати життя пропащим, – заявив Васько.

— І я хочу мільйонершою! Хочу, хочу! І щоб з нас трьох – першою! – уточнила командирка.

— Вам що? Про тебе батьки подбають. Машеньку директор школи влаштує в інститут на державний пансіон, а я? Мені ще півроку в армії кантуватися і, мабуть, я залишусь прапорщиком у прикордонних військах: усе ж якийсь бізнес, – зажурився Вовчик.

То були часи, коли колгоспники, кинуті напризволяще, налаштувалися возити залізницею до Москви свійське м'ясо і сало на вигідний продаж. А оскільки опісля встановлення кордону, такий бізнес було проголошено контрабандою, прикордонники разом з митниками мусили усіляко його нищити. Вони швендяли по загальних вагонах і безжалісно шмонали піддатливих торбешників, хоча товар, при цьому, не конфісковували. "Ми ж українці!" – приговорювали вони, задовольняючись добровільними посвятами. А Володька наварював собі ще й на пропуску без догляду свого напарника Ваську з двома-трьома мішками контрафактних сигарет: у прикордонній Росії вони коштували набагато дешевше ніж у Конотопі.

— Ні в який інститут я не піду, але ішачити усе життя на заводі, як тато з мамою, теж не бажаю. Маю зовсім інші плани, – нагадала Марійка своє недавнє зізнання, яке так болісно вразило хлопців, – вийду заміж за багатого німця і житиму як панна. А ви? Що тут у Конотопі? На цигарках дуже не збагатієте. Он Дмитрик Антонов з десятого "Б" позавчора повернувся на "Опелі". Каже: там чудесно! Польський кордон перетинали за українськими паспортами, а до Німеччини перебиралися вночі через річку. Нелегалам там надають притулок, ще й добру допомогу сплачують дойче-марками.

— Тато розповідав, як після школи він з двома друзями в гонитві за дитячою мрією стати моряками кинулись у мандри до Одеси, а звідти до Мурманська. Досі пишається тим, що вони, не маючи грошей на квитки, зайцями, не ївши, повернулися додому. Щоправда ні з чим. Я ж намалююся з Німеччини на "Мерседесі", – похвалився Василько.

Навкруг панувало радісне відчуття приватної свободи. Колесо фортуни нарощувало оберти. Вчорашні жебраки-кооператори "вишивали" на іномарках; невинуваті двієчники вихвалялися дипломами і статусом радника депутата чи міністра; ніхто не стояв на місці. У вересні 1992 року, тільки-но діждавшись демобілізації прикордонника, Мурка дала команду конкретно готуватись.

З Конотопу вирушили навантаженими металевим побутовим крамом: відра,

молотки, лопати, три рубанки, дві совдепівські м'ясорубки і домкрат. За усе це залізаччя "купці" виручили у Жешуві двісті сорок доларів на трьох. На тому ж базарі познайомились із земляком на ім'я Михайло, який узявся за ці гроші переправити їх через німецький кордон. Через Вроцлав і Легницю електричками дісталися Зеленої Гури і погуляли там до ночі.

Невеличке, по-німецьки охайне польське місто, схоже на курорт, де замість мінеральної води подають прославлені місцеві вина, окрило їх вірою в удачу. Марійка, обнявшись з одним з численних "Бахусиків" (зменшена копія статуї римського бога виноградарства, виноробства та веселощів Бахуса), розкиданих середмістям, заспівала зухвалу пісеньку з любого її фільму "За двома зайцями":

*"В небі канареєчка літає  
І співає прямо в горизонт,  
А ми підем вип'єм, погуляєм,  
В цьому все життя і наш резон!"*

Щойно стемніло, Михайло на узятому напрокат авто вивіз їх до старовинного аркового мосту через річку Нейсе, зірваного зі свого боку гітлерівцями, щоб завадити стрімкому наступу танків першого Українського фронту. Наразі він так і стояв на третину зруйнованим. Михайло завірив, що річка тут не глибока, десь по шию, тож до берега і плисти не знадобиться: по дону ногами не більше десяти метрів. Порадив хапатися за арматуру, що стирчала з лівого краю мосту, зависати на руках, щоб зменшити висоту падіння, і відпустившись, падати у воду "солдатиком" строго у вказаному місці: там під водою не ховаються бетонні уламки.

— Я тут тричі переходив. Складіть речі у цей гумовий баул, бо вода холодна, і вночі у мокрому змерзнете.

— Щось мені не подобається це провалля, - зауважив Васько, ставши на обламаний край споруди.

— Геть! - відштовхнула його Мурка і беззастережно шаснула вниз з

висоти другого поверху у протилежний від вказаного проводирем бік: тільки булькнуло. І тут хлопці згадали, що подружка не вміє плавати. Першим отямився Володька. Він звисвся із залізяки, пурнув ногами вниз, щасно дістався дону, відштовхнувся і кинувся за течією навздогін. Добре плавав Володька Жариков! За хвилину він вловив завзятушу, що абияк борсалась у воді, і облапавши ненароком усі дівочі місця, витягнув утопленицю на берег.

— Ну, усе: тепер ти нам винна! - скликнув він і припав до вуст, щоб зробити штучне дихання.

— А дулі з маком? - дівчина відштовхнула рятівника, відхаркнула піввідра води і додала: - я вас не просила; я б і сама впоралась. А ти, Вовка, наступного разу отримаєш по морді. Де мій одяг?

Діждався, коли йому перекинуть порожній баул, проводир побажав щасливої подорожі і поїхав. Шукачі ж дармових мільйонів убралися в сухе, умостилися купкою на сухих дошках, що залишились від когось на горбку, і позасинали.

Удосвіта мандрівців побудили прикордонники, які доставили їх до комендатури у містечку Айзенштюхенштадт. Комендант – нестрижений, з наколками по усьому тілу молодик, наче він не офіцер а казна-який хіпі, – вільно спілкувався російською. Як з'ясувалося він п'ять років навчався у Москві на металурга, але попрацювати за фахом не встиг: Німецька Демократична Республіка наказала довго жити. Він пригостив порушників кавою з сосискою у тісті, розпитав хто вони і звідки, і розтлумачив, що з ними буде далі.

— Тут вас не залишать, бо у нас, в землі Бранденбург, немає роботи. Взагалі ми ображені на Радянський Союз, що не став на захист демократичної Німеччини, якою ми пишаємося досі. Айзенштюхенштадт був побудований у 1950 році як перше соціалістичне місто у Німеччині – місто металургійних заводів, яке до 1961 року називалося Сталінштадт. Опісля об'єднання Німеччини металургія занепала, і металурги втратили роботу. Тож вас, скоріше за усе, направлять до Баварії, до капіталістів, де завжди не вистачає простої робочої сили. Але, щоб ви знали: баварці не дуже приязно ставляться до мігрантів, особливо до "руських", якими вони називають усіх без розбору громадян колишнього СРСР.

Конотопську трійцю поселили в таборі, що розміщався на території колишнього "Товариства боротьби за тверезість" – комфортабельного аналогу радянських лікувально-трудова профілакторіїв (ЛТП). Окрім українців там перебували курди, білоруси, росіяни, сирійці і інші африканці. Ніхто нікого не займав, усі терпляче очікували на відправлення до "постійних" місць перебування. Десь за два тижні, опісля прибуття ще десятка українців, команду з двадцяти осіб завантажили в автобус і доставили до міста Вюрцбург у північно-західній Німеччині, де розмістили у приміщеннях колишньої американської бази. Казарми розділялися на кімнати по семеро-восьмеро жильців у кожній, тож Володька і Василь оселилися разом з п'ятьма сумчанами, а Марічка влаштувалася у сусідній "жіночій" казармі, де в кімнаті вже проживали три львів'янки.

Прибулим видали по вісімдесят марок на місячне прожиття і окремо по сімсот на літній і зимовий одяг. За українськими мірками це були неабиякі гроші. Вручили тимчасові "аусвайси", але покидати огорожену територію для пошуку роботи, дозволили лише у межах стокілометрової зони. Насправді мігранти витрачали тиждень на пошук роботи і тиждень на працю. Пересувалися автостопом, а працювали здебільше на приватному будівництві. Одного разу Василь і Володька сягнули далекого Дрездена, де побудували довгий паркан з профільного заліза, заробивши по п'ятсот марок на кожного.

Стародавнє баварське місто Вюрцбург історично відоме тим, що саме тут у XVII

сторіччі відбувалося "полювання на відьом", а перші письмові згадки про нього датуються VIII сторіччям. Наприкінці війни союзники скинули на нього 900 тисяч бомб, чим зруйнували його вщент. І хоча відбудовувало місто молодше покоління жителів, воно подбало за збереження первозданної архітектури у стилі бароко.

Вже опісля перших виїздів з зони, конотопці збагнули, що в Баварії панує суцільне потурання. Перші поверхи приватних будинків, що шикувалися вздовж доріг, повсюдно були обладнані крамничками, на вході до котрих, господарі просто неба розвішували товари, не переймаючись їхнім збереженням. Тож, проходячи повз них, можна було зірвати щось з одягу, або схопити якусь пляшку, і почимчикувати далі, наче нічого не було. Справжній урок дарівщини подала відмінниця. Вбралася на голе тіло в довгу спідницю та широку куртку, зайшла у найближчий супермаркет і, подовгу розглядаючи розвішений крам, непомітно підділа під верхній одяг пару комплектів супермодної білизни, блузку, светр – не менш ніж на чотириста марок. Потім набрала у сумочку марочних парфумів і засобів макіяжу та з гордо піднятою головою вийшла назовні, заплативши лише за те, що було в сумочці.

— Мама вчила, що до женихів слід ставитись з повагою, – розтлумачила вона друзякам.

Усім житловим комплексом бази завідував "хаусмайстер" на ім'я Адальберт – літній чоловік у шкіряній камізельці, шортах і мисливському капелюху з пером. У таборі він опікувався порядком і видавав мешканцям дозволи на тимчасовий виїзд. Почувши, що поповнення прибуло з України, він, при видачі допомоги, похвалився, що його тато воював у Росії і, перебуваючи у полоні, до 1952 року відпрацьовував строк саме у Конотопі. Там він, начебто, мав стосунки з гарненькою українкою і розпрощався з нею, коли та була вагітною. Тут Василь не розгубився і наплескав, що опісля війни містом блукали поговори начебто його бабуса з материнської лінії нагуляла доньку від німця, і тому не виключено, що вони з Адальбертом можуть бути родичами. Після цієї розмови хаусмайстер став поводитись з конотопцями краще, ніж з іншими: при зустрічі пригощав сигаретами, а інколи й пивом. Тож, коли Мурка звернулась до нього з проблемою виїзду, він без усяких відпустив її на два тижні до Штутгарту. Повернулася дівчина через місяць, трималась гордовито, хоча легенький смуток туманив її завжди зухвалий погляд.

— Що, не прийняв тебе твій бахур? – зловтішно запитав Володька.

— Який він мені бахур? Познайомились за листуванням. Надіслав молоде фото, а насправді виявився старим, миршавим, ще й скупим. При зустрічі подарував перстень, збрехав що з брильянтом, але прощаючись, відібрав. Щоправда на зворотну путь дав триста марок. Але ж я з ним не спала!

— Це нас дуже, дуже радує, – буркнув Василь.

— А далі? План "Б"? Де твій план "Б"?

Виявилось, що "план Б" якраз проводить відпустку в Акапулько. Там,

Як казали знавці, мужикам усе пропонується "під ключ".

— Хочу в Акапулько! – застогнав Володька.

Вахтерами на виході з бази все ще стояли американці під командуванням сержанта. Їх періодично інспектував офіцер з Хайдельберга, де розміщався штаб Четвертого об'єднаного тактичного авіаційного командування США, що якраз знаходилось у стані розформування. На початку жовтня звідти з інспекцією навідався красавчик-лейтенант, і відразу припав до ока заклопотаній Марійці. Того дня пан Адальберт люб'язно відпустив ввірений йому конотопський контингент до наближеного села на святкування місцевого Октоберфесту. Марійка помила голову, напахалася, накрасилася і прибралася в усе вкрадене. Сидячи за пивом, що без міри виставляв Адальберт, друзяки не зводили очей з подруги, яка з жаром відстукувала місцеві танки.

— Красива ж чортяка! – вкотре признався Володька.

Тут духовий оркестр – труба, баритон, альт, туба і барабан – загравав вальс

"Дунайські хвилі", і лейтенант запросив їхню подружку. Він був стрункий, красивий, вбраний у білу нагладжену парадну форму і геть розкутий. Очевидно, що у Вест-Пойнті його гарно навчили вальсувати, бо коли вони з Муркою закружляли переходами, усі інші пари зупинилися, стали колом і заздрісно аплодували. У перерві кралечка познайомила партнера з друзями. Його звали Гаррі, походив він зі штату Монтана, де батьки тримали традиційне сімейне ранчо. За пивом Гаррі швидко став своїм і до наступного виходу оркестру встиг детально описати техніку накидання ласо і тонкощі приборкання дикого жеребця. І хоча хлопці покинули школу жалюгідними трієчниками з англійської, під впливом баварського пива вони його сповна розуміли.

Парочка відтанцювала ще два заходи, ковбой усадив подружку у джип і увіз до Хайдельбергу.

— За одним я жалкую... – з сумом зауважив Володька: – Могла б і нам дати по разу на прощання.

— Ну ти скажеш! А дівоча пліва? – незграбно зауважив Василь.

Подружка повернулась через місяць і лише для того, щоб повідомити, що вони з Гаррі вже побралися. За нагальним проханням коханої наречений навіть влаштував їй справжнє вінчання у руській православній церкві у Мюнхені. Такою гарненькою Мурку хлопці ще не бачили. Її блакитні, наче небо в церкві, очі випромінювали щастя; шорти були настільки підрізані, що під блудливим вітерцем не довго було й завагітніти. Зате її довгі стрункі ніжки, білі, гладенькі, з м'якими припухлостями на колінах, виблискували на усю довжину. Біла мережева блузка, сяк-так прикрита вузькою джинсовою курткою, з-під якої рельєфно випирали тугенькі груди, була прозорою як чеське скло, і її глибокий отвір магнетично притягував погляди небайдужих.

— Хлопчики! Якби ви знали, як я вас люблю! За місяць Гаррі переводять до Штатів. Оце приїхала подякувати вас за усе і попрощатися. Гаррі! – вона виразно зиркнула на чоловіка, і той, зніяковівши, вручив приятелям по сто доларовій банкноті.

— Хоч шерсті жмут, – прошепотів Володька, ховаючи бакси. Дівчина, мабуть, щось почула, бо на додаток солодко розцілувала обох у губи.

— Не уявляю, що вона робитиме на тому ранчо? Невже корів доїтиме? – спантеличено пробубнів Васько, погравши пальцями услід джипу.

До кінця тимчасового перебування у Німеччині залишалося сім місяців, можна було іще щось заробити, але мушили пометушитись. Хлопці узяли напрокат вживаний Фольксваген "Пассат" з мільйоном кілометрів на спідометрі, і значно пришвидшили пошук роботи. Найкращою з усіх видалось їм очищення лісів. По-перше, гарно платили – щонайменше сто марок на день; по-друге, Баварія предстала перед ними неймовірно мальовничою. Гори, прикрашені лісом, прозорі річки, сині озера... Українцям відвели ділянку в Альпах поблизу кордону з Францією. До лісів баварці ставились так, наче то не ліси, а приватні сади. Хлопці вирубували сухостій, збирали під мітлу хмиз, листя, шишки, траву... Вручну стягували усе це у купи, вантажили на вози і спускали до дороги кінською тягою: користування тракторами не допускалося. Їжу робітникам доставляли розігрітою, а щоб вони не забруднювали середовище, за ними слідом возили біотуалет.

Оскільки міжнародні права на водіння автомобіля мав лише Василь, за ним і закріпилася функція штатного шофера. Двоє руських з Казахстану, що перебралися до Німеччини з Греції, заборгувавши там несплачені податки, налагодили скупку краденого. Василь підганяв "Пассат" до чергової придорожньої лавки і, поки Володька відволікав господаря пустим базіканням, третій друг нашвидкуруч напихав багажник різноманітним крамом. Німці навіть спиртне залишали без нагляду, то ж "заробітчани" не забували вкинути в салон і з десяток пляшок алкоголю.

Врешті-решт поліція їх таки засікла. Не те, щоб спіймали на гарячому, а елементарно вирахували. Дали пару днів на збори і пригрозили в'язницею: до трьох місяців відсидки. І хоча місцеві адвокати і волонтери бралися "відмазати" хлопців, як таких, що змушені боротися за власне виживання, вони від тих послуг відмовились. Термін тимчасового притулку так і так стікав, а реальної можливості залишитись на довше вони не бачили: не відчували спроможності засвоїти німецьку і заробляти офіційно на постійній роботі не менше тисячі марок на місяць. Зрештою, придбавши з других рук по "Мерседесу", вони завантажилися легальним крамом, і в назначений день вибули у бік польського кордону. Зворушений хаусмайстер Адальберт особисто провів їх за місто.

Зручніше умостившись в батьківському кріслі, Васько запалив тоненьку цигарку із золотавим фільтром – у часи Перебудови такі палили лише валютні проститутки у люксових ресторанах, – і розпочав свою пригодницьку оповідь.

— Пристойну машину, кращу ніж твоя, тато, "Волга", зі страховкою на двадцять місяців там можна придбати за чотириста марок. Не знаю, скільки це зараз купонів.

— Як на мене, твій "Мерседес" більше схожий на кенгуру після пологів, – не

затримався з відповіддю тато.

— Заношиш у купчу своє прізвище, платиш і ідеш, куди хочеш, – продовжив синок.

— А як там наша Маша? Наша Машенька? Щось її не видно? – запитала мама.

— Ваша Мурка знайшла своє щастя – американського офіцера з ранчо в штаті Монтана. Що стосується цін, то у Німеччині можна жити. Усе дешево: хліб – одна марка, продукти чотири – п'ять марок. Що мене бісило, так це їхні старенькі. Цілими днями пестяться на лавочках, а обідають у ресторанах. Не так, як наші пенсіонерки, щоб поїсти, торгують з тротуарів старим мотлохом.

Трохи помовчавши, Василь "позичив у Сірка очі" і якомога лагідніше звернувся до матінки, що за фахом була лікаркою:

– Мамо, ти ж нас виручиш? Здається, на зворотному шляху ми з Вовчиком прихопили по гонорей. Вилікуєш? Не хочеться звертатися до поліклініки.